

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

**О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А
М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я
В З А К Л А Д А Х О С В І Т И**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 23

Заснований в 1996 році

Рівне – 2002

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць.

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 23. — Рівне: РДГУ, 2002. — 180 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії і практики розвивального навчання, а також з питань педагогіки, дидактики, методики навчання, виховання і профорієнтації дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, учителів, викладачів та студентів педагогічних університетів, інститутів та коледжів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН

Мітюров Борис Никифорович (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України **Бех Іван Дмитрович** (Інститут проблем виховання АПН України);

доктор педагогічних наук, професор **Будний Богдан Євгенович** (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор **Воробйов Анатолій Миколайович** (заступник головного редактора, Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України **Дем'янчук Анатолій Степанович** (Рівненський економіко-гуманітарний інститут);

доктор педагогічних наук, професор **Коваль Ганна Петрівна** (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Лисенко Неля Василівна** (Прикарпатський педагогічний університет ім. В. Стефаника);

доктор педагогічних наук, професор **Лісова Світлана Валеріївна** (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Павлютенков Євген Михайлович** (Запорізький обласний інститут удосконалення вчителів)

доктор психологічних наук, професор **Пасічник Ігор Демидович** (Університет "Острозька Академія");

кандидат педагогічних наук, професор **Поніманська Тамара Іллівна** (Рівненський державний гуманітарний університет)

доктор психологічних наук, професор **Савчин Мирослав Васильович** (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

доктор психологічних наук, професор, дійсний член МАПН **Сергєєв Олександр Васильович** (Запорізький державний університет)

доктор педагогічних наук, професор **Сметанський Микола Іванович** (Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського);

доктор педагогічних наук, професор **Терещук Григорій Васильович** (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН **Тищук Віталій Іванович** (Рівненський державний гуманітарний університет);

кандидат педагогічних наук, професор **Янцур Микола Сергійович** (заступник головного редактора, відповідальний секретар, Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 3 від 31.10.2002 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10.2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31.

Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 07 — 4.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2002

„Ермітаж” входить до четвірки кращих за успішністю загальноосвітніх закладів Бельгії. У початкових класах школи основою навчання є так звані центри інтересів, які повинні групувати й організовувати навчальний матеріал відповідно до інтересів та потреб дітей. Матеріал, що вивчається, повинен узгоджуватися з оточуючим дитину середовищем – природою, шкільним життям, сім’єю, суспільством. Наприклад, декілька класів займається за центром інтересу „Потреба в харчуванні”. Діти збирають і вивчають відомості про різні продукти харчування, використовуючи ці дані на заняттях із французької мови, математики, природознавства тощо. Одним з об’єктів різноманітних завдань і вправ виявляється улюблений у кожній родині сир (виготовлення, зберігання, продаж, опис тощо).

В „Ермітажі” учні користуються навчальною літературою з домашньої, шкільної та муніципальної бібліотек. Матеріали й висновки авторів навчальних посібників часом не збігаються, а інколи – суперечать один одному. Однодумці О.Декролі вбачають у цьому тільки позитивне, адже дитина, зіставляючи позиції різних авторів, виявляє самостійність і критичність мислення.

У школі Декролі може навчатися будь-яка дитина, конкурс при вступі відсутній. Єдиною перешкодою стає дефіцит місць. В „Ермітажі” навчаються представники всіх етнічних груп, що проживають у Бельгії. Толерантність стосовно будь-яких національностей, вірувань, переконань – традиційна лінія навчального закладу. Викладачі щиро люблять своїх вихованців, а ті відповідають їм взаємністю. Педагоги прагнуть створити сприятливий клімат, обстановку активного спілкування. Такій меті слугують і спеціальні заняття. Наприклад, на уроці дітям пропонується тема „Фактори спілкування”, у контексті якої розглядають роль преси, літератури, театру, кіно, безпосередніх людських контактів. Подібні заняття сприяють залученню дітей до скарбниці естетичних й етичних цінностей.

Розвитку й заохоченню творчості дітей сприяє шкільний журнал „Кур’єр”, до якого школярі різного віку самостійно готують матеріали, друкують, брошурують журнальні випуски. Заохочується вияв фантазії, гумору, образності.

„Ермітаж” – справжня „педагогічна Мекка”, де систематично проходять стажування педагоги з Європи, Азії, Америки.

Уся наукова й практична діяльність Овіда Декролі була присвячена справі виховання дітей, підготовки їх до „справжнього соціального життя”. Метою гуманістичної педагогіки бельгійського вченого можна вважати слова його талановитого учня і послідовника А.Фер’єра, виголошені на завершальному засіданні третього Міжнародного конгресу Нового Виховання: „Стаючи на коліна перед найменшими, щоб поплікватися про їх тіло й душу, ми служимо всьому людству, ми служимо Богу в людині! [3, 46]”

ЛІТЕРАТУРА

1. Бим-Бад Б.М. Педагогические течения в начале двадцатого века. – М., 1994. – 231 с.
2. Декроли О. Школа и воспитание // Новые пути зарубежной педагогики /Под ред. С.В. Иванова, Н.Н. Иорданского. – М., 1927. – С. 112 – 131.
3. Джурицкий А.Н. Зарубежная школа: история и современность. – М., 1992. – 186 с.
4. Дичківська І.М. Основи педагогічної інноватики. – Рівне, 2001. – 212 с.
5. Корнетов Г.Б. Гуманистическое образование: традиции и перспективы. – М., 1993. – 156 с.

Одержано редакцією 15.05.2002.

УДК: 37. 025

С.П. МАКСИМ’ЮК

СУТЬ, ПЕРЕДУМОВИ ТА ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ РОЗВИВАЛЬНОГО НАВЧАННЯ

У ХХІ столітті провідні держави світу продовжують освоювати стратегію людського розвитку. В Україні також має стверджуватися стратегія прискореного, випереджувального розвитку освіти і науки, фізичних, інтелектуальних, моральних та інших сутнісних сил особистості, які б забезпечили її самореалізацію. Саме з цією метою в середній освіті України об’єктивною реальністю стало існування системи розвивального навчання як однієї з альтернативних до пояснювально-споглядального малоефективного типу навчального процесу.

Прошло 40 років із початку створення *теорії* системи розвивального навчання. Вона вже не є експериментальною: результати генетико-модельного експерименту підведено в численних монографіях і психолого-педагогічних теоріях. І все ж вона залишається експериментальною за своєю суттю, бо відкриває багато можливостей щодо побудови принципів, психолого-педагогічного і методичного забезпечення.

Практиці розвивального навчання 10 років, її результати наявні: це програми, методики розвивального навчання, науково-методичні центри, тісна і плідна співпраця Харківського національного

університету, інститутів психології і педагогіки АПН України, це школи і класи розвивального навчання в містах Рівне, Миколаїв, Київ, Одеса та ін., це висококваліфіковані вчителі, директори і методисти, які перевіряли ефективність системи в реальному навчально-виховному процесі, і особливо діти, яких ці вчителі вважають розумними і допитливими.

Як і всяка новація, ця ідея конфліктна, а тому підійдемо історично до розвивального навчання, скористаємося саме тим методом, який виробило все людство, а не окремі автори. Цим саме спробуємо зробити це досягнення людства ще більш доступним, позбавитися багатьох недоліків і не допустити відкидання чи заборони усталеної в освітньому просторі проблеми.

Але спочатку розкриємо суть розвивального навчання. З часів А. Дістервега науковцям і практикам відомо, що розвиток психічних функцій сам по собі не вирішує проблеми розвитку індивіда як суб'єкта діяльності і життя. В.Б.Ельконін і В.В.Давидов вважають, що мета шкільного навчання полягає і в забезпеченні розвитку кожного учня як суб'єкта, що змінюється самостійно ("можна привести коня до водопою, але пити він повинен сам", "розум нічим наповнити не можна, він повинен усе охопити самостійно"). Самостійний розвиток забезпечується тим, що з самого початку навчання дитина опановує систему понять, яка є основою способів дій у різних сферах, а потім у міру конкретизації ця система дозволяє самостійно знаходити способи розв'язання широкого класу конкретних завдань. Це особливий тип навчальної активності учнів, спрямований на аналіз і змістовне узагальнення об'єктивних основ *способів дій*. Він спирається на взаємостосунки ділової співпраці і розгортається у формі *навчального діалогу*, який набуває характеру міжособистісного діалогу, що справляє могутній вплив на формування мотивів навчання й особистість кожного учня.

Запропонований Д.Б.Ельконіним і В.В.Давидовим варіант розвивального навчання являє собою цілісну систему, яка за всіма своїми цілісними характеристиками діаметрально протилежна традиційному, адаптивно-приспосувальному, проблемному навчання, системі Л.В.Занкова, В.Ф.Шаталова тощо. Система розвивального навчання вимагає нового розуміння розвитку - не як спонтанного процесу і навчання - не як зовнішнього чинника, здатного лише прискорювати або сповільнювати розвиток, не змінюючи його внутрішньої логіки.

У кінці 20-х - на початку 30-х років видатний психолог ХХ століття Л.С.Виготський указував, що психічні функції людини мають не біологічне, а культурно-історичне походження, вони з'являються і розвиваються в міру того, як дитина спільно з дорослим починає діяти у світі олюднених предметів, а потім норми і способи таких дій освоюються, узагальнюються і поступово перетворюються у внутрішній процес. Спільна діяльність дитини і дорослого, тобто навчання, створює "зону найближчого розвитку", поза якою ніякий розвиток неможливий. За Л.С.Виготським, навчання, якщо воно дійсно розумне, повинно не "плентатися у хвості розвитку", не пристосовуватися до його наявного рівня, а "запобігти вперед розвитку і вести його за собою". Саме ця ідея про провідну роль у розвитку навчання спільної діяльності дитини з дорослим стала відправною точкою при розробці концепції розвивального навчання Д.Б.Ельконіним і В.В.Давидовим.

Другою найважливішою науково-теоретичною передумовою цієї концепції є психологічна теорія діяльності О.М.Леонтєва і психологічна теорія засвоєння П.Я.Гальперіна. У їхніх творах було використано методи генетико-моделюючого експерименту, основи якого були закладені у свій час Л.С.Виготським.

Розробка розвивального навчання являла собою досить тривалий процес, у рамках якого можна виділити три основні етапи.

Перший етап розпочався з 1959 р. і продовжувався до 1979 р. У ті роки проблема розвивального навчання у дидактиці набула самостійного значення, були визначені найважливіші характеристики ефективного навчання: досягнення повноти, адекватності, глибини і систематичності знань; формування вміння високого ступеня узагальнення; вплив знань і вмінь на потреби, погляди, переконання учнів. У досвіді передових учителів, майстрів педагогічної праці у 60-70-х роках успішно реалізовувалися принципи виховуючого навчання, єдності навчання і виховання, усвідомлення учнями значення навчання. Для цього на уроках учителі створювали проблемні ситуації, розробляли системи завдань, у школах вводилися продуктивна і громадсько-корисна праця.

У кінці 70-х - на початку 80-х рр. посилюються дослідження і практична реалізація напряму дидактики, пов'язаного з розвивальною функцією процесу навчання. Почався новий підхід до процесу навчання як цілісного явища: розкриваються закономірності цілісного процесу; зміцнюється зв'язок із життям і громадсько-корисною працею; застосовується зв'язок навчального матеріалу з особистим досвідом і спостереженнями учнів, іграми; проведення лабораторних і практичних робіт, практикумів; складання задач із виробничим змістом і виробничих ситуацій; трудове навчання і продуктивна праця учнів; громадсько-корисна робота; історичні екскурси в науку; політехнічна підготовка учнів засобами різних предметів; встановлення міжпредметних зв'язків у процесі викладання; формування наукового світогляду і певної системи знань. Усе це вимагало і сприяло певною мірою розвитку пізнавальної активності й творчої самостійності учня.

Істотним підсумком цього етапу було створення дослідницьких установ принципово нового типу - експериментальних шкіл-лабораторій, у рамках яких і проводився генетико-моделюючий експеримент (у формі системного навчання за спеціально розробленими програмами).

На *другому етапі* (1973-1982рр.) на замовлення МО було розроблено проект розвивального навчання в початкових класах школи, створені перші варіанти підручників і робочих зошитів з російської мови і математики, розроблені і експериментально перевірені конспекти уроків із кожного предмета. Результати перших двох етапів було узагальнено у книзі В.В.Давидова “Проблеми розвивального навчання” (1986 р.), і саме відтоді закріпилася за новою системою навчання нинішня назва “розвивальне навчання”.

“Іноді доводиться стикатися з думкою, – пише В.В.Репкін, – що система розвивального навчання – це суто російський, “московський” винахід, який нав’язується українській школі, але таке уявлення є глибоко помилковим, бо систему РН можна реалізувати тільки глибоко усвідомлено і добровільно”. У її створенні брали участь учені багатьох країн – Німеччини, США, В’єтнаму тощо. З 1963 р. з ініціативи П.І.Зінченка в цю роботу активно включилася група харківських психологів і вчителів, саме в Харкові почала функціонувати одна з двох шкіл-лабораторій, де проводилися дослідження, пов’язані зі змістом розвивального навчання (П.С.Жедек, Ф.Г.Боланський), із структурою і навчальною діяльністю молодих школярів (В.В.Репкін, О.К.Дусавицький, Н.В.Репкіна). У Харкові були створені перші підручники розвивального навчання з російської мови (В.В.Репкін, П.С.Жедек, В.О.Левін) і математики (Г.М.Захарова, Т.Ф.Фещенко, Е.І.Александрова), якими і зараз користуються школи не тільки України, а й Росії. У Харкові було засновано перший і найавторитетніший науково-методичний центр розвивального навчання (директор Г.М.Захарова), який у 1988 р. став ініціатором практичної реалізації системи розвивального навчання в масовій школі і багато зробив для вирішення цього складного завдання. Уся ця робота велася при великій підтримці вченого-психолога М.З.Костюка і взаємодії з лабораторіями керованого ним Інституту психології. Отже, є всі підстави стверджувати, що система розвивального навчання – результат плідної співпраці російського й українського наукових колективів.

На жаль, інтерес до цього результату з боку керівних органів української освіти значно послабшав після погрому системи розвивального навчання, учиненого в 1983 р., і особливо після подій 1991 р. Система розвивального навчання явно суперечила інтересам правлячого партійно-бюрократичного апарату.

Тільки в 1988 р., коли ситуація в країні істотно змінилася, з’явилася можливість почати новий, третій етап розробки системи розвивального навчання – етап її практичної реалізації в умовах масової загальноосвітньої школи. “Хоч починалася ця робота, – як пише В.В.Репкін, – без будь-якої державної підтримки, нова система викликала великий інтерес учителів і батьків. Якщо в 1988 р. за нею працювало всього 13 вчителів, то вже через рік їх було декілька десятків, а з 1990 р. кількість класів, що навчалися за новою системою обчислювалася сотнями, а потім і тисячами. У 1993 р. система розвивального навчання була офіційно визнана в Росії, а з 2001 р. і в Україні - як одна з трьох державних систем початкового навчання”.

На Рівненщині вже 7 років успішно функціонує школа розвивального навчання № 29, десятки вчителів в інших школах працюють за системою розвивального навчання.

На цьому етапі однією з проблем була переробка навчальних посібників, які розроблялися в 70-х рр. За короткий термін було створено підручники для 1-3-х класів з російської мови і математики, а також з інших предметів, при цьому враховувалися умови навчання в масових (неекспериментальних класах) ЗОШ. Перехід початкової школи на чотирирічне навчання вимагає нової, досить серйозної переробки програм і підручників.

Необхідне тривале спеціальне дослідження особливостей навчальної діяльності в підлітковому віці, забезпечення спадкоємності навчання в початковій і середній школі. Гостро постає проблема підготовки і перепідготовки вчителів, здатних реалізувати систему розвивального навчання, бо це абсолютно нова педагогічна діяльність, яка не допускає виключення “важливого” матеріалу, користування підручниками ЗОШ, уникнення труднощів, несистематичності чи використання лише якихось елементів цілісної системи розвивального навчання.

Можна стверджувати, що система розвивального навчання має міцний науковий фундамент, закладений Д.Б.Ельконіним і В.В.Давидовим і керованим ними міжнародним колективом дослідників, її дійсно характеризують природність, системні якості, які можуть бути засвоєні кожним творчим педагогом. У результаті застосування розвивального навчання у дітей формуються змістовні пізнавальні інтереси, виразні риси теоретичного мислення, складається нова система цінностей, основними з яких є цінності пізнання, співробітництва, взаємодопомоги. Розвивальне навчання є цілісною системою, бо кожен її елемент несе характеристики цілого, і неможливо замінити якийсь елемент іншим, як деталь у машині, зробити гібрид з двох систем – традиційної і розвивальної, використати елементи розвивального навчання. Викласти новий зміст, який покладено в основу розвивального навчання, інформаційним методом неможливо; використання оцінки – це зовнішній стимул, а не внутрішній мотив навчальної

діяльності. Відмова від оцінки і заміна її змістовним оцінюванням є обов'язковим у системі розвивального навчання і одним із найважливіших критеріїв її ефективності.

Отже, існування системи розвивального навчання в Україні є об'єктивною реальністю, її розвиток є природним, ніхто не нав'язує цієї системи вчителю – він сам її обирає. На даному етапі зафіксовано цей процес у відповідних документах, надано системі розвивального навчання певного статусу в середній освіті держави, тобто визнано її як одну з альтернативних систем початкової, а надалі й середньої освіти в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

6. Дусавицький О.К. Система розвивального навчання у дзеркалі шкільної практики // Початкова освіта. – 2000. – №16.
7. Купцова В. Про особистісно-зорієнтоване навчання // Дивослово. – 200. – №7.
8. Національна доктрина розвитку освіти України XXI ст. – К., 2001.
9. Очерки истории школы и педагогической мысли народов СССР (1961-1986 гг.) / Под ред. Ф.Г.Паначина, М.Н.Колмановой, З.И.Равкина. – М.: Педагогика, 1987.
10. Репкіна Н.В. Підходи до оцінювання розвитку учнів у системі розвивального навчання // Початкова освіта. – 2000. – №16.
11. Якиманская И.С. Разработка технологии личностно-ориентированного обучения // Вопросы психологии. – 1994. – №2.

Одержано редакцією 16.04.2002.

УДК: 370. 018.2(430)(09)
БЄЛОВА

С.А.

ПРОБЛЕМИ РОЗВИВАЛЬНОГО НАВЧАННЯ В ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ НІМЕЦЬКОЇ РЕФОРМАТОРСЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ ПОЧАТКУ ХХ СТ. (“ПЕДАГОГІКА ОСОБИСТОСТІ”)

Перебудова сучасної школи, спрямована на індивідуально-особистісний, творчий розвиток дитини, вимагає звернення до кращого європейського досвіду, засвоєння якого може сприяти успішному перебігу шкільної реформи в Україні. У цьому плані здається корисною актуалізація системи навчання й виховання трудових шкіл Німеччини початку ХХ ст., які виникали як реакція на невідповідність шкільної справи соціальному, політичному та економічному стану суспільства, що призводило до розриву школи та вимог часу. Завданням трудової школи стає наближення її до життя, перетворення з “школи навчання” на “школу життя” шляхом подолання таких недоліків, як авторитарність, перевага вербально-репродуктивних форм засвоєння знань, що призводять до пасивності учнів у школі, і, як наслідок, - неспроможності пристосуватися до запитів суспільства в майбутньому житті.

Назва “трудова школа” не відповідає суті цього напрямку, звужує її зміст, що неодноразово підкреслювалося її засновниками, але цей термін залишився у світовій педагогіці як визначення реформаторської галузі, яка вважає головною метою “не роботу рук або взагалі фізичну роботу в будь-якому вигляді, а творчість, у чому б вона не виявлялася, й, у першу чергу, духовну творчість” [4, 3].

Особливий інтерес викликає досвід одної з течій трудової школи, яка представлена педагогами Г.Шарельманом, Л.Гурлітом, Ф.Гансбергом, - так звана “індивідуалістична педагогіка”, або “педагогіка особистості”, як вони самі визначали свій напрям. Для нас цінним є той факт, що всі представники цієї течії були не тільки педагогами– теоретиками їхні ідеї виникали безпосередньо з живої багаторічної практики навчання дітей в школі – за словами Г.Шарельмана, він ніколи в світі не писав про те, чого раніше не переживав на практиці. При цьому педагоги не вважали для себе можливим погодитися на будь-які пілги порівняно зі звичайними вчителями – досить зазначити, що в класах народної школи, де викладав Г. Шарельман, навчалося не менше 50 дітей. Таким чином, форми навчання й виховання, які вони застосовували, пройшли багаторічну апробацію у важких умовах звичайної народної школи Німеччини, яку відвідувало близько 95% дітей. Слід зазначити, що система розвивального навчання Г. Шарельмана набуває особливого значення тому, що розвиток особистості дитини є не самоціллю, а необхідною умовою самореалізації дитини для подальшого вдосконалення людського суспільства взагалі. Мета розвивального навчання німецької “педагогіки особистості” цілком збігається із завданнями, висунутими Національною доктриною розвитку освіти України в XXI ст.: “Прискорений, випереджувальний розвиток освіти й науки, фізичних, інтелектуальних, моральних та інших сутнісних сил особистості, які забезпечують її самоствердження і самореалізацію” [1, 2]. Усе це робить можливим практичне впровадження методики розвивального навчання, органічного поєднання навчання й виховання німецької “педагогіки особистості” у сучасні школи України.

ЗМІСТ

Вступне слово.....	3
Малафійк І.В. Системний підхід у дидактиці.....	4
Коновалова В.Б. Комунікативність як один з виразників системно-розвивального підходу під час вивчення іноземної мови у вищому навчальному закладі.....	9
Шевчук О.А. Системний підхід у реалізації програми “Основи валеології”.....	11
Пеньковська Н.М. Рефлексія як новоутворення молодшого шкільного віку.....	13
Іванова Л.І. Літературна освіта молодших школярів у системі розвивального навчання.....	16
Воронюк І.В. Розвиваючі психологічні засоби стимулювання творчості молодших школярів.....	18
Єдімент Л.І. Застосування музичних редакторів в умовах системно-розвивального навчання учнів середніх класів.....	21
Поніманська Т.І. Філософсько-педагогічна сутність гуманістичного виховання.....	23
Пальчевський С.С. Розвиваючі основи контролю і оцінки сугестопедичної навчальної діяльності.....	26
Дичківська І.М. Система розвивального навчання О. Декролі як інноваційна педагогічна технологія.....	29
Максим’юк С.П. Суть, передумови та етапи становлення системи розвивального навчання.....	32
Бєлова С.А. Проблеми розвивального навчання в теорії та практиці німецької реформаторської педагогіки початку ХХ ст. (“педагогіка особистості”).....	34
Бандура Р.Р., Рудь Г.В. Розвивальне навчання в історичному аспекті.....	38
Хролець О.І. Виховний і розвивальний потенціал уроків читання.....	41
Мороз Л.В. Проблема засвоєння лексики як розвитку розумової діяльності студентів.....	43
Галатюк Ю.М. Проектування творчої навчальної діяльності з фізики як система дидактичних задач.....	47
Малафійк І.В., Опанасик А.В. Окремі шляхи реалізації продуктивного навчання у системі підготовки майбутнього спеціаліста.....	51
Остапчук М.В., Бабійчук Т.П. Шляхи підвищення ефективності навчального процесу.....	54
Суботіна Ю.А. Сприйняття геометричних образів учнями 5-6 класів на уроках математики за допомогою візуальних засобів POWER POINT.....	58
Малафійк О.І. Про організаційно-педагогічні заходи з розвитку уяви та образного мислення у школярів на комп’ютерній основі.....	60
Пікалова В.В. Педагогічні можливості використання макроконструкцій у пакетах динамічної геометрії.....	61
Семенюк М.П., Степанюк С.В. Оптимізація корекційного навчання молодших школярів із загальним мовним недорозвитком.....	64
Оксенюк О.В. Духовний розвиток – системоутворюючий чинник гуманітарних знань.....	67
Мунтян С.Г. Методологічний аспект навчання студентів іноземних мов.....	69
Соколовська С.В. Рухливі ігри на заняттях з іноземної мови в дитячому садку.....	71
Редько В.Г. Визначальні тенденції в конструюванні змісту шкільного підручника іноземної мови.....	75
Поривай С.Д. Творчий розвиток особистості школяра засобами музичного мистецтва.....	78
Швидків Г.Р. Дидактичні принципи вокального навчання студентів музично-педагогічних факультетів вищих закладів освіти.....	82
Кіндрат В.К. Проблема сенситивних періодів онтогенезу молодшого школяра у фізичному вихованні.....	85
Вербець В.В. Теоретичні основи формування соціологічної культури молоді.....	87
Фіщук В.Г. В.О.Сухомлинський про самовиховання підлітків.....	90
Терешко Л.В. Актуальність проблеми формування загальнолюдських цінностей особистості.....	92
Цюлюпа С.Д. Культура вільного часу студентів.....	95
Граб О.В. Вирішення проблем освіти у вихованні молоді через організацію дозвілля.....	99
Середович В.В. Розвиток пізнавальної активності молодших учнів на основі поєднання навчання з образотворчою діяльністю.....	101
Степанець Л.І. Удосконалення мовленнєвої діяльності школярів в умовах гурткової роботи школи.....	104
Новоселецький М.Ю., Янцур М.С., Дем’яненко І.О., Федорова І.Л. До проблеми адаптації студентів-першокурсників рівненського державного гуманітарного університету.....	105
Бондаренко М.І. Активізація навчального процесу у вищому навчальному закладі через самостійну роботу студентів.....	113
Сілков В.В. Дякі аспекти створення концепції теоретико-методичних основ особистісно-зорієнтованого навчання математики молодших школярів.....	117
Ікуніна З.І., Трубник І.В. До питання формування розумових операцій у дошкільників при проведенні дидактичних ігор та занять.....	121
Семеног О.М. Формування мовної особистості майбутнього вчителя.....	125
Дронова О.О. Психолого-педагогічні умови розвитку дитячого малюнка засобами казки.....	130

Іванова А.В. Проблема формування національної самосвідомості молоді в системі розвиваючого навчання.....	134
Огурцова С.В. Особливості занять ліпленням у контексті “Базового компонента дошкільної освіти в Україні”.....	137
Джура О.Ф. Основні наукові принципи Б. Яворського у вченні про ладову організацію музичного мистецтва.....	140
Гаврилова Г.П. Літературна підготовка майбутніх учителів-словесників в умовах національного відродження (народознавчий аспект).....	144
Герман Н.В. Безпека життєдіяльності дитини у педагогічних поглядах М.М. Коцюбинського.....	148
Водолага Н.В. Добір методів навчання в роботі з дітьми різного віку.....	150
Ярмак Т.М. Деякі питання підвищення ефективності індивідуальних занять з фортепіано.....	155
Журба Л.В. Навчання домашнього читання англійською мовою на комбінованих факультетах (англійська мова як друга спеціальність).....	160
Георгян Н.М. Ритміка як засіб розвитку рухової культури дітей старшого дошкільного віку.....	166
Маркус Н.В. Особливості застосування інформаційних технологій як засобу гуманізації навчання молодших школярів.....	171
Гумінська О.О. Розвивальне навчання на уроках музики.....	173
Відомості про авторів	177

Наукове видання

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в
закладах освіти

Збірник наукових праць

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 23

Заснований в 1996 р.

Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.

Редактор збірника наукових праць Малафіїк І.В.

Технічний редактор Курченко Н.Б.

Комп'ютерна верстка Хомяк О.Л.

Здано до набору 12.08.2002 р. Підписано до друку 31.10.2002 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 25,65. Обл. вид. арк. 26,54. Замовлення № 15/1. Наклад 100.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і трудової підготовки
(к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59   **Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в
закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 22. —
Рівне: РДГУ, 2002. — 180 с.**

ISBN 966 — 7281 — 07 — 4.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії і практики розвивального навчання, а також з питань педагогіки, дидактики, методики навчання, виховання і профорієнтації дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, учителів, викладачів та студентів педагогічних університетів, інститутів та коледжів.

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

ББК 74.20